

Teksten er fra bogen "[Realitetens konflikt versus konfliktens realitet](#)".

Konstruktiv opløsning

Fra problemet "arbejdsløs" til en dybere livsproblematik og om det at få fylde, sanselighed og mening ind i det horn af overflødighed, som livet er

Svaret på spørgsmålet, om hvad lønarbejdsinstitutionen er, afhænger af den semantiske ramme institutionen sættes ind i. Når den moderne verden fokuserer på arbejdsløsheden som det genopståede store problem, falder betragtningen i en semantisk ramme, hvor lønarbejdet er løsningen. Sådan behøver det ikke at være.

Arbejde er mere end lønarbejde. Menneskeligt skabende processer er igen langt mere end arbejde. Alle de kreative momenter i livet, som ligger bag opretholdelsen af det fra øjeblik til øjeblik, er med til at bære den sociale opmærksomhed, der indskrives lønarbejdet i rollen som det altafgørende for menneskehedens og planetens velbefindende. Det at lønarbejdet bliver fremstillet som det fundamentalt afgørende for det menneskelige liv er sandsynligvis lige så afgørende for det menneskelige liv, som det der faktisk skabes i lønarbejdsinstitutionens rammer. Sagt med andre ord; selve lønarbejdet og dets frugter er selvfølgelig væsentlige aspekter ved de moderne liv i sig selv, men det, at der fokuseres på lønarbejdet som den altafgørende faktor i den enkeltes og hele samfundets mening med og i sig selv, det er muligvis både mere fundamentalt for livet, men også afgørende for hvordan mulighederne og perspektiverne åbner sig for det moderne. Det "at der fokuseres" på netop lønarbejdet som det afgørende for det hele, er muligvis mere afgørende for det hele, end det der fokuseres på.

I forsøget på at komme kognitivt på højde med sig selv har "det mere" altid tenderet mod at bortforklare sig selv med "det mindre", dvs. med det tilfældige, som har antaget positionen som det væsentlige i en periodes selvbeskrivelse. Lønarbejdet er langt fra at være løsningen på de problemer, det moderne samfund skaber for sig selv. Det er også problemet, del af mange problemer.

Det at arbejde mod betaling er ikke noget nyt fænomen. Men lønarbejdets udbredelse tog først for alvor fart for ganske få hundrede år siden, og oparbejdelsen, og bevarelsen af livets mangfoldighed er så langt fra kun et spørgsmål om at skaffe lønarbejde nok til alle, selv om det på mange måder ser sådan ud nu for det moderne samfund. Det har altså ikke set sådan ud altid.

Mange af de aktiviteter, der iværksættes af en arbejdsgiver med økonomisk udbytte for øje og som udføres af betalt arbejdskraft, er både overflødige og skadelige for arbejdere, miljø og samfund på måder, som slet ikke kan beskrives ud fra den økonomiske rationalitet, som ellers er det nærmeste det moderne samfund mener at komme et alment accepteret overordnet almengyldigt meningskriterium.

Økonomisk vinding figurerer helt unødvendigt som det øverste meningskriterium i det vækstfikserede moderne samfund, som om det var selve kriteriet for, hvad der danner mening at fremme, at søge; som om verden og dens muligheder blev større ved at pengenes nominelle værdier vokser i en uendelighed, eller ved at udviklingen styres så udpræget af bestræbelserne på at maksimere forbruget af de begrænsede ressourcer nu og her og den hastighed hvormed de betingede muligheder for produktion og forbrug realiseres.

Verden lader sig dele op i veldefinerede debit-kreditrelationer, hvor kreditor kender sin debitor og i diffuse debit-kreditrelationer, hvor kun pengenes omfang som krav på fremtidige goder og ydelser står klart, dvs. der, hvor dem med pengene, kreditorerne, kender deres pålydende tilgodehavender, nominelle kapital og kontantbeholdning, men hvor debitorerne er alle andre, nutidige kommende generationer, og hvor grundlaget for at indfri kravet på modysdelser fra kreditorerne med stor sandsynlighed er blevet undermineret i forlængelse af de samlede bestræbelser på at oparbejde kredit i det hele taget og afdrage på gæld.

Verden bliver klart nok ikke med nødvendighed større eller rigere, ved at de nominelle tal for gælden/kapitalværdierne stiger. Der er her tale om den store selvindlysende illusion, om at der vil være dækning for de krav på modysdelser i al evighed, som pengeværdierne er udtryk for, uanset hvor store de vokser sig. Som om ethvert oparbejdet indestående aktiv i form af konstanter og kreditorbeviser var nogen garanti for, at verden kunne honorere forventningerne hos pengenes ejermænd og kvinder.

Der er gået inflation i troen på økonomisk rigdom. Når troen bryder sammen, får vi økonomisk inflation. Det er bl.a. det man ser med den pågående globale økonomiske krise. I øjeblikket har verdens kreditorer krav på mange års globalt brutto produkt (GBP i modsætning til det nationale brutto produkt NBP). Når kurserne på aktier verden over går hysterisk op og ned, er det fordi markedet har fået en fornemmelse af det fuldstændigt urealistiske i disse krav på fremtidige ydelser.

En maksimering af det lønnede arbejde, den økonomiske omsætning kan ej heller bruges som et mål for lykke og realisering af muligheder eller fremskridt i det hele taget. Når det alligevel opfattes sådan, så skyldes det den semantiske ramme, betydningerne omkring arbejdsløshedsproblematikken bæres i. Denne ramme danner billedet på det problematiske i arbejdsløsheden. Billedet ville ikke være foruden rammen. Lad os se på den.

Det at lønarbejdet er et socialt fænomen, der først og fremmest skal forstås ud fra de sociale strukturer og den semantik, der bærer institutionen med dens funktioner og ydelser, er måske ikke det første, der fokuseres på, når institutionen tematiseres i vort altid moderne samfund. Men at lønarbejdet kan være alt lige fra en absolut nødvendighed, overflødheden selv til en aldeles destruktiv institution, det fremgår klart i kraft af de forskellige former for erfaring, det sociale også formår at lade lønarbejdet falde i og på mindst lige så velkvalificeret vis, som den snævert økonomisk vækstfikserede måde lader ane.

Lønarbejdsinstitutionen har lige så mange betydninger, som der er sammenhænge, den indtræder i og som der er kognitive systemdannelser til forskellige tider, som institutionen lader sig bære semantisk i. Forestillingen om at lønarbejdet kan forklares og anskues ud fra det ultimativt rigtige perspektiv en gang for alle, er kun én indfaldsvinkel. Lønarbejdet er heller ikke den institution, det moderne samfund lader sig udlede af og forklare entydigt ud fra en gang for alle¹. Lønarbejdet er et socialt fænomen, som ikke kan forstås uden for de kognitive betingelser, som giver fænomenet sin sociale betydning.

¹ Der tænkes her på både liberalistiske og marxistiske forsøg på at deducere det sociale, samfundet, ud fra en forestilling om det økonomiske system i sin helhed eller specifikt ud fra lønarbejdet, eller arbejdet i sig selv. Min kritik af disse forklaringsmodeller gælder først og fremmest metoden, det erkendelsesteoretiske udgangspunkt der manifesterer sig her og som er typisk i den vestlige verdens traditionelle logik, hvor en forklaring må følge

Lønarbejdets formelle og uformelle sider

Som markeds mekanisme har lønarbejdsinstitutionen to sider; en arbejdsgiver og en arbejdstager. På begge sider findes der organisationer, nemlig fagforeninger på den ene og arbejdsgiverforeninger på den anden. Disse organisationer er med til at lave et parallelt aftalesystem i forhold til landets øvrige love og de overnationale arbejdsmarkedsbestemmelser, som vedtages på EU-plan. De nationale og overnationale statslige institutioner og arbejdsmarkedets parter udformer lønarbejdsinstitutionens formelle rammer.

Konkret indstifter arbejdsrelationerne sig mellem arbejdsgivere og arbejdstagere under større eller mindre hensyntagen til de formelle rammer, som intet menneske kan overskue i sin helhed. Konkret involverer menneskets tilknytning til arbejdslivet da også et hav af sider ved livet, som aldrig vil kunne reguleres af et formelt regelsæt, lige som de reelle forbindelser mellem arbejdsgivere og arbejdstagere i mangt og meget beviser, hvordan mennesket er i stand til at springe op og falde ned på formaliteterne uden at tage skade af det.

Livet i biologisk forstand omfatter bl.a. det stofskifte, der knytter sig til arbejdssituationen, og sociologen kunne tematisere den uformaliserede konsensus og praksis, der gælder konkret mellem de virkelige individer på arbejdsmarkedet om udveksling af tjenesteydelser og varer indbyrdes og med andre uden for institutionen.

Realiteten i biologisk og sociologisk forstand vil aldrig kunne registreres formelt, hverken skatteteknisk eller i arbejdsmarkedsjuridisk forstand, altså hverken som del af den store hvide økonomi eller som lovreguleret arbejdsmæssig adfærd. Det konkrete menneske, der indgår i lønarbejdsinstitutionen, går aldrig rent op i formaliteterne. Fordelene og ulemperne ved at deltage i lønarbejdet går for den enkelte og andre af samfundets formationer langt ud over det lovformelige og kontraktmæssige.

Spørgsmål om personlig identitet og social status knytter sig til lønarbejdet på et utal af måder lige som den rationalitet og tænkemåde, der indprentes i den menneskelige måde at erfare og sanse på, i høj grad er præget af opdragelsen til lønarbejde. Uden lønarbejdet eller opdragelsen til det ville det moderne samfunds sanselighed ikke være sig selv.

Som ethvert andet socialt fænomen kan lønarbejdet beskrives fra kaskader af forskellige sociale vinkler. Alle bidrager de til den sociale kompleksitet med deres respektive forenklende beskrivelser. Så længe den kognitive praksis er del af det sociale, vil den være med til at komplicere det sociale med sine respektive bidrag af kognitive forenklinger af det sociale. De differentierende og forenklende betegnelser af det sociale, som falder i den sociale kognitive praksis, er alle med til at formere og komplicere genstanden for beskrivelse. Selvbeskrivelsen tilhører det sociale og bidrager til det sociale egen kompleksitet.

med nødvendighed af et entydigt udgangspunkt i en logisk orden, for at have gyldighed. Dette erkendelsesteoretiske ideal følger ikke med nødvendighed af noget udgangspunkt, det tåler ikke mødet med sig selv og er af samme grund dogmatisk i sit udgangspunkt. Min kritik af de traditionelle erkendelsesteoretiske idealer fremgår udførligt af bind et i min bog: "Succes eller succes" fra 2008 ("Ses".) De klassiske ideologier med deres samfundsforståelse gør det alt for let for sig selv med deres "kontrafaktiske" logiske modeller, ved at bortforklare samfundets mange forskellige måder at kvalificere sandheden på, som ikke på nogen måde kan reduceres til et system, bygget op som en stor logisk orden, hvor alle værdier optræder entydigt i forhold til hinanden. Det moderne samfund har mange former for sideordnede beskrivelser og logiske værdier, som ikke kan oversættes til hverandre.

Fragmenter af distinktioner og identifikationer (sort/hvid-formel/uformel-legal/illegal-legitim/illegitim-nødvendig/overflødig-konstruktiv/destruktiv-del/helhed)

Frynsegoder og sort arbejde er velkendte udtryk. De kan bruges til at indikere nogle af de sider af tilværelsen, der lever ved lønarbejdsinstitutionen, uden at være omfattet af formaliteter eller love. Definitionerne af det sorte arbejde går lige fra det at trække vejret til det ulovligt at udveksle ydelser og varer mod betaling uden om skattevæsenet.

Både den i lovlig forstand irrelevante og den i lovens forstand ulovlige sorte økonomi findes omkring virksomhederne, hvor de ansatte og arbejdsgiveren har mulighed for at bruge sine kompetencer og virksomhedens faciliteter til at opnå sort privatøkonomisk vinding, både i arbejdstiden, men også uden for arbejdstiden.

Den sorte økonomi er udbredt over alt i det moderne samfund, lige som den før pengeøkonomiens tilsynkomst var den eneste form for økonomi, der fandtes.

Naturen med dens stofskifte, menneskene, hvis tilværelse endnu ikke er gennemdetermineret af formaliteter, henter endnu langt det meste fra den sfære, der kan kaldes den sorte økonomi. Den sorte økonomi omfatter på den måde naturlovene, de uciviliserede sider ved mennesket selv, det sociale og dets omverden, som alt sammen på sine egne niveauer danner forskellige former for nødvendighed.

Mange former for nødvendighed tilhører den umælende natur, som vi kun kan forsøge på at nærme os med vore absolut begrænsede kognitive kapacitet af social og individuel karakter. Og vigtigt er det, at vor altid konkret absolut begrænsede kognitive kapacitet forpligter os på de snævre udgaver af forståelsen for problemer og deres løsninger, vi ser for os. Vi har ikke andre end vore egne begrænsede evner. Så selv om de sociale strukturer og grupperinger kan beskrives som fuldstændigt tilfældige fænomener i evolutionsteoretisk forstand, så er de bestemmende for, hvordan et problem defineres på det givne stadie, som vi befinder os på. Vor selverkendelse afhænger nemlig i høj grad af, "hvordan" vi indskriver os i forhold til disse grupperinger.

Kunsten er altså, at se begrænsningerne i de kognitive betingelser, vi hænger på. Det bliver ikke bedre af, at menneskeheden er henvist til de selv samme evner, når den skal forstå sine kognitive begrænsninger.

Arbejdsgiverne, arbejdstagerne, økonomerne, markedsfundamentalisterne, den sicilianske mafia, EU-kommissionen, Kinas kommunistiske politibureau, bureaukraterne i de offentlige og overnationale institutioner, de kommercielle medier, de arbejdsløse, politikerne og deres kommercielle spindoktorer, den første sorte mand i Det hvide hus, Barak Obama, har alle vidt forskellige interesser i og perspektiver på lønarbejdsinstitutionen, og ser vidt forskelligt på arbejdsløsheden, alt efter hvilken funktion og rolle de udfylder i samfundet, og alt efter hvilke krav og forventninger de møder fra det omgivende samfund. Men det er forbandet sjældent, at man møder nogen som helst form for ydmyghed eller indrømmelse af, hvor begrænset gyldigheden er, i de snævre perspektiver, som bliver lagt på arbejdsløsheden. Det er uhyggeligt sjældent, at vi oplever, at der for alvor sættes spørgsmålstegn ved lønarbejdets overordnede me-

ning og funktion. Det er så også derfor, at lønarbejdet kan figurere så relativt uimodsagt som et af de aspekter ved vækstøkonomien, der i så mange sammenhænge er blevet ophøjet til selve meningen med den moderne tilværelse. Vi er tilbage ved ideologien og dens funktion i forhold til realitetens konfliktstof, konfliktens realitet.

Ureflekteret og i en grad, der er på højde med en hvilken som helst af verdenshistoriens store religiøse forklaringer på tilværelsen, fungerer lønarbejdet og den økonomiske vækst i smuk forening som den moderne tids største fortælling om sig selv, som billedet på sin egen mening og formålmæssighed. Vækstfilosofien og [præstationsprincippet](#) fungerer som vor tids religionserstatning, vor tids store fortælling om sig selv, som kernen i alt hvad man ser for sig som udvikling i det moderne samfund.

Den store fortælling flyder som den uanfægtede illusion oven på de perspektiver, som lønarbejdet falder i. Der ligger et vanvittigt tungt "som om" i den mosaik, de løsrevne betydninger dækker sig ind under. Men "forestillingen om" en transitiv orden, dvs. om lønarbejdet og maksimeringen af produktionen og forbruget som det højeste mål for mening, ud fra hvilket løsningen på alle andre problemer skal forstås, dækker over de kaskader af inkommensurable erfaringer, der på ingen måde går rent op i "én stor fortælling"². Vi er tilbage ved distinktionen mellem realistiske og urealistiske realitetsprincipper.

Det er et træk ved moderniteten at opfatte de succeskriterier, der kun gælder og giver mening snævert inden for forskellige afgrænsede funktionsområder, "som om" de henter deres mening i deres bidrag til en overordnet social velstand, "som om" de gik rent op i og bidrog entydigt til den sande almeninteresse. Således beskrives den succesrate, delfunktionerne har med at nå sine egne partikulære delmål, "som om" mosaikken af bestræbsomheder samlet gik op i en slags overordnet formålmæssighed, menneskehedens samlede succes. Men udviklingen trækker ikke på det samme hammel. Den er præget af kaskader af disparate³ bevægelser. Samlet set kan det meget vel være, at det, der i øjeblikket figurerer som det overordnede mål for udvikling, den økonomiske vækst, i fremtiden vil komme til at fremstå som fortidens store fejlfortolkning af sig selv, som det mål, der først og fremmest kom til objektivet at stå for den hastighed, hvormed samtiden havde held med at smadre mulighedsbetingelserne for dem, der skulle komme.

Arbejdsløsheden er meget langt fra at være det samme problem for alle, lige som lønarbejdet langt fra kun kan ses som et konstruktivt bidrag til menneskehedens samlede succes. Arbejdsløshedsproblemetets løsning i form af den fulde beskæftigelse bidrager næppe på nogen ensidig måde til den sande almeninteresse, uanset hvordan en sådan interesse måtte se ud.

Arbejdsløsheden kan illustrere, at vækstidealene, som de knytter sig til delfunktionerne og de forskellige segmenter i det moderne samfund, ikke ensidigt kan tages som mål for menneskehedens overordnede succes her på jorden.

² Se "Ses".

³ "Disparat" kunne let forveksles med "desperat", "som om" der var tale om en stavfejl. Vi kunne i den anledning bare lave vor egen definition af ordet. Disparat betyder panikagtig spredt og usammenhængende. I øvrigt, og det kan der argumenteres for, så er det kun de døde begreber, der går rent op i den rene leksikalske definition. Betydningerne lever i en semantisk ramme, som er indfældet i tidsligheden. Det har man kunne sige og formulere forpligtende siden "Sein und Zeit" udkom i 1927.

Hvis det skal vises, så må det sandsynliggøres, hvordan arbejdsløsheden kan erfares vidt forskelligt inden for forskellige grupper og segmenter i samfundet. Og der må skelnes mellem de mere ideologiske og religiøse aspekter af beskrivelserne, der centrerer sig om billedet på den overordnede hensigtsmæssighed i evig vækst, og de funktionsbestemte og rollebestemte erfaringer af fænomenet, som idealiseringen af lønarbejdet dækker over.

Arbejdsgiverne

Køen af arbejdsløse er en økonomisk gave for arbejdsgiverne. Udbuddet af arbejdskraft kan isoleret set ikke blive for stort for arbejdsgiverne, for jo større udbud, der af arbejdskraft, des billigere vil arbejdskraften blive i overensstemmelse med loven om markedets fri prisdannelse.

Markedsfundamentalistiske økonomer

De mere markedsfundamentalistiske økonomer er med på denne logik. De tilbyder sig på markedet med deres budskab om, at den økonomiske vækst skal ses som samfundets samlede kage, der ikke kan blive stor nok. Markedsfundamentalisterne ser og legitimerer de forfordeltes mangler med forklaringen af, at der er tale om noget, der kan afhjælpes med vækst, som er funderet i selv samme skæve fordelinger af de begrænsede ressourcer, altså i en skævhed som er forudsætningen for den kapitaltunge produktion. Den økonomiske vækst har patent på at afhjælpe enhver mangel i markedsfundamentalistisk forstand. Omfordelingen vil stå i vejen for væksten, og dermed føre til en samlet mindre velstand. Lige som den i pengeøkonomisk forstand sorte økonomi ikke er befordrende for samfundets udvikling.

Arbejdskraften skal her ses og vurderes i sin nyttighed i relation til den pengeøkonomiske vækst. Dvs. den skal ikke lægge beslag på flere ressourcer end højst nødvendigt for at bidrage maksimalt til væksten. Prisdannelsen har her patent på det at angive værdi, i det alle de økonomiske eksternaliteter reduceres til et spørgsmål om at have råd til at tage sig af dem. Af en eller anden grund, er den efterspørgsel, der kommer af lønudbetalinger mindre legitim, end den efterspørgsel der kommer af kapitalafkast. Det kan være svært at forklare denne holdning som andet end ideologi, snævert hængt op på den ene side af distinktionen mellem arbejdsgivere og arbejdstagere. Og hvis det moderne samfund faktisk har svært ved at genkende forklaringen, ideologien i den, så skyldes det, at de kommercielle medier i høj grad behersker italesættelsen af realiteten inden for den overordnede økonomifikserede ideologi, der flot og elegant dækker sig ind under skin af objektivitet og neutralitet, under henvisning til den analytiske metodik. Det performativt selvbekræftende i fremstillingerne manifesterer sig ved at fortrænge opmærksomheden fra det performative i selv samme proces.

Et faktum som det, at store dele af jordens befolkning ingen eller kun meget begrænset adkomst har til pengeøkonomien, og dermed slet ikke kan være med til at sætte prisen på noget som helst, det undgår markedsfundamentalisternes opmærksomhed. Lige som en lang række absurditeter ikke beskrives eller inddrages i denne økonomiske filosofi. F.eks. det at den øgede økonomiske aktivitet medfører sygdomme og behov, der uden økonomien ikke ville have været der. Sygdomme, forureningsbekæmpelse og miljøproblemer tæller positivt i deres pengeøkonomiske opgørelser over udviklingen, de indgår positivt i BNP'et, også selv om den økonomiske aktivitet og bestræbelse på at afhjælpe problemerne dækker over en øget elendighed.

Hvis der er mere arbejdskraft, end der er købere til på markedet, så er det i markedsmæssig forstand logisk og hensigtsmæssigt, at de dør af sult, for markedet er det overordnede mål for værdi. Hvad der ikke kan sættes pris på, det har ingen værdi. Den, der ikke kan gøre sig nyttig på markedet, er i markedsfundamentalistisk forstand værdiløs og ligegyldig.

Kapitalværdierne, dvs. alt hvad der kan registreres af prisen på sig, er det eneste af værdi i pengeøkonomisk fundamentalistisk forstand. At arbejderen og den arbejdsløse, den store sorte økonomi, naturen og det sociale, med alle forudsætningerne for det økonomiske system, at alle disse sider af tilværelsen falder helt uden for, hvad der kan forstås i økonomisk forstand, det undgår behændigt markedsfundamentalisternes opmærksomhed. Og alligevel anser de den økonomiske vækst for at være forudsætningen for løsningen på alle de "ikke økonomiske problemer", som de ikke forstår. De forstår med andre ord ikke, hvor snæver gyldighed og mangel på samme, der er tale om i det de forstår. Det må man se i kraft af andre former for kognitiv performance.

Lønmodtageren

For de aktuelt lønmodtagende er de arbejdsløse også et problem i økonomisk forstand og af konkurrencemæssige grunde. De arbejdsløse er løntrykkere og en økonomisk belastning for lønarbejderne, der betaler til dem via det offentlige, finansierer de arbejdsløses underhold over skatten på lønindkomst. Men da de fleste lønmodtagere er potentielt arbejdsløse, så er der også en vis solidaritet imellem arbejdsløse og lønmodtagere, dog mere i krisetider end i tider med fuld beskæftigelse.

Moralske økonomer

For de keynesianske økonomer er arbejdsløsheden en udfordring af moralske grunde. Man kan kalde dem markedsfundamentalister plus moralsk hensyntagen til arbejdsløsheden, de arbejdsløse. Modsat markedsfundamentalisterne fokuserer de også på arbejdskraften som en ressource, dvs. de taler om markedets svigt, der hvor det ikke formår at lade dette potentiale, arbejdskraften, komme til udtryk i øget produktion. Arbejdskraften er således en værdi i sig selv, som markedet kan måle sin effektivitet i forhold til, hvor fundamentalisterne ikke ser arbejdskraften som mål for noget som helst, men derimod markedet som den målestok, der giver arbejdskraften sin værdi.

EU-kommissionen

For EU-kommissionen er arbejdsløsheden både en løsning og et problem. Den europæiske union er i store træk en form for institutionaliseret monetarisme, dvs. man forfølger en økonomisk filosofi, der er sammensat af aspekter af markedsfundamentalismen plus en lille smule keynesianisme. Dvs. der er tale om en lettere udgave af markedsfundamentalismen. Kommissionen går ind for arbejdsløshed i et vist omfang, der hvor man taler om strukturbetinget arbejdsløshed og om det, at arbejdsløsheden ikke bør komme under et bestemt niveau, men at den heller ikke må komme for højt op, fordi det giver for meget social uro, sådan som man har udsigt til nu, hvor arbejdsløsheden er historisk høj i bl.a. Spanien og i andre især sydeuropæiske lande.

Lige før det gik op for kommissionen, at den vestlige verden befinder sig umiddelbart overfor den største økonomiske krise siden 1920'erne og 1930'erne, besluttede man sig i sommeren

2008 for på EU-plan at hæve den generelle arbejdsuge til 48 timer med mulighed for de enkelte lande for at sætte den op til 60 timer på nationalt plan. Vedtagelsen gik igennem ministerrådet med et flertal af medlemsstaternes regeringers opbakning, men blev blokeret i parlamentet i december måned samme år, da finanskrisen var blevet en realitet.

Kommissionen havde formuleret forslaget med det formål at øge udbuddet af arbejdskraft, minimere prisen på arbejde/lønnen til lønmodtageren for på den måde at styrke kapitalens værdi på EU-plan, helt på linie med den danske regerings politik.

Men nu er arbejdsløsheden trods alt blevet så stor, at den arbejdsløshed, der ville følge af en endnu længere arbejdsuge, ville risikere at føre til alt for stor social uro, hvilket kunne true med at sprænge den overnationale europæiske statsdannelse som er EU-kommissionens førstprioritet. Det hele kompliceres altså af, at man befinder sig midt under opbyggelsen af historiens største overnationale stat.

Uden krisen og med en fuldgyltig og irreversibel overnational statsdannelse ville den institutionaliserede monetarisme været gået meget vidt med hensyn til at fremme arbejdsløsheden og udbuddet af arbejdskraft til fordel for arbejdsgivere og kapital på bekostning af natur og mennesker, helt i overensstemmelse med den almindelige markedsfundamentalistiske filosofi.

I skrivende stund ved man ikke, om den økonomiske krise og de skævheder, som den uhammede konkurrence har skabt regioner og nationer imellem inden for unionen, vil resultere i unionens sammenbrud. Temaet er blevet aktuelt, men er stort set stadig et tabu i den kommercielt italesatte orden, hvor man har nok i at rose sig selv for sit mod til at kæmpe for unionen, på trods af alle de problemer den har skabt for især det store flertal af borgere i unionen, som ikke lige netop tilhører de økonomisk højestflyvende.

Bureaukrater og andre der lever af arbejdsløsheden

For så vidt arbejdsløsheden er et problem, der kræver administration og andre former for indsats, har man at gøre med det paradoks, at arbejdsløshed betyder arbejde for bureaukraterne og de grupper, der lever af at forvalte og bekæmpe arbejdsløsheden. Det er her, man lever med og på det paradoks, der handler om, at så længe meningen med tilværelsen er fast arbejde, da vil der være arbejde, for i tilfælde af arbejdsløshed giver det da mening at arbejde på at afskaffe arbejdsløsheden.

Bureaukraterne, administratorer af arbejdsløsheden og andre, der lever af at bekæmpe arbejdsløsheden, ser arbejdsløsheden som en indtægtskilde, dvs. som et påskud for at modtage løn.

Der, hvor man ville indrømme, at arbejdet ikke altid er nødvendigt - der hvor meningen med livet ikke er at arbejde og der hvor lønarbejdet måske lige frem er destruktivt - der ville disse bureaukrater og administratorer kunne ses og beskrives i al deres overflødighed som det de er, reelt arbejdsløse, pseudoproduktive og på mange måde kontraproduktive.

De arbejdsløse/lønarbejdsfrie

For de arbejdsløse er arbejdsløsheden et problem af økonomisk og social karakter, men også en gave for de af de arbejdsløse, som er bevidst arbejdssky, og som kan fungere økonomisk og socialt uden lønarbejde. Det gælder mange kapitalister og det gælder for nogle af de mange, som allerede er på overførselsindkomst, at de ikke længere ser meningen i tilværelsen i det at gøre sig nyttig på arbejdsmarkedet.

De eneste, som nyder en vis anseelse i det moderne samfund, af denne gruppe arbejdsløse altså arbejdsfrie, det er dem, der ejer, hvad der skal til for at kunne leve et godt liv i ledighed, og dem der respekteres for at have aftjent sin værnepligt på markedet.

Kapitalisterne bliver betragtet som produktive, selv om de ikke nødvendigvis er det. Alle er ude efter deres kapital, alle ønsker at overtage deres krav på modydelser, deres kredit, uanset hvor ubegrundede de er, dvs. alle er interesseret i at indtræde i denne kreditorrolle i forhold til sin sociale omverden.

Det er ikke alle af dem, der er i besiddelse af den kompetence, der skal til for at kunne forvalte sin ejendom profitabelt. Det overlader de så til andre, direktorer i aktieselskaber, pengeinstitutter, investeringsselskaber, mediekoncerner, politiske grupperinger, loger, frimurerloger og andre former for kapitalinteresseforeninger.

Disse forvaltere af kapitalværdier, det være sig lige fra de mindste håndværkere til den højest betalte direktør for det mest abstrakte pyramideinvesteringsselskab, arbejder alle ud fra en grundlæggende rationalitet, der handler om optimal allokering af penge og allerede erhvervede aktiver. Det er inden for denne form for middel/målanalyser, årsager/virkningsanalyser man skal se den såkaldt selvstændige rationalitets virke, dens tidslighed med fremtidskalkuleringer og efterrationaliseringer. Det er inden for den ramme, man forstår hvorfor rationaliteten så moderne kan forklares ud fra "[den rettidige omhu i bagklogskabens ulideligt klare lys](#)".

Der findes andre motiver, end den rendyrkede afkastoptimering i forbindelse med kapitalforvaltningen og privates erhvervsaktivitet, lige som hele det moderne samfund og dets omverden kan anskues på et utal af parallelle måder. Disse motiver er bare ikke med til at konstituere den profitorienterede økonomiske rationalitet, men kunne være udgangspunkt for et alternativ til den.

Det moderne menneske identificerer sig i stor stil med sin indkomst og sin ejendom. Der er prestige i høj løn, stor indtægt og mange besiddelser. Det er med til at opbygge den enkeltes forestilling om sig selv og det billede vedkommende kan vise af sig selv ud ad til om sig selv, som den der bidrager eller har bidraget til det fælles bedste. Distinktionen mellem høj og lav indtægt er ligesom etableret, den er den mest udbredte og lettest tilgængelige forskel, det enkelte menneske kan spejle sig selv på baggrund af i social forstand.

De ca. 865 000 af aldersgruppen mellem 18 og 66, der gennemsnitligt lever på offentlige overførselsindkomster over et år i Danmark⁴, har ikke aktuel værdi på den målestok, der altså pr. definition er ophævet til det gennemgående mål for selvværd i det moderne samfund.

⁴ Det gennemsnitlige antal helårsmodtagere af indkomsterstøttende ydelser for året 2005 er beregnet til 1,6 mio, hvoraf ca. 860 000 befinder sig i den arbejdsdygtige alder fra 18 til 66. Det er, på trods af de langt mere omtalte arbejdsløshedstal, udtryk for den reelle arbejdsløshed i Danmark. Tallet har ligget nogen lunde stabilt gennem mere end 20 år (plus minus et par hundrede tusinde), imens antallet på dagpenge og bistandshjælp, dvs. det mere officielle arbejdsløshedstal, svinger meget mere, alt efter hvordan man vælger at anbringe de arbejdsløse statistisk.

<http://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2006/NR325.pdf>

(man bliver let forledt til at tro, at de 1,6 million befinder sig i den arbejdsdygtige alder, når man ser på siden, som trods alt er noget af det mere overskuelige og overbliksgivende, man finder på Danmarks Statistik, således er jeg selv blevet snydt af siden, lige som der findes masser af manipulerede fremstillinger af "den reelle arbejdsløshed" på nettet. Eksempelvis er det almindeligt at se Ceposmedlemmer fremstille antallet på overførsler på [1,9 million](#). Det sker helt uden at forklare hvordan denne socialdarwinistiske ideologifabrik kommer frem til tallet. Cepos er som mig ikke interesseret i at tale tallet mindre end det er, men jeg finder det en smule pinligt, at jeg også i en længere periode har orienteret mig, som om jeg havde ret i, at det lå på gennemsnitlig ca. 1,6 million hele året inden for den arbejdsdygtige befolkning. Tal er noget af det mest taknemmelige, når man vil manipule-

De er frivilligt og ufrivilligt en del af det modernes selvbeskrivelse. Uden at kunne gøre ret meget fra eller til fremstår disse overflødige mennesker som nassere uden evne til at bidrage økonomisk til det fælles bedste. De lever på tålt ophold på samfundets nåde.

I virkeligheden er de en nødvendig del af samfundets selvbeskrivelse, om ikke andet så fordi der skal være nogen på begge sider af distinktionen mellem tabere og vindere. Der er nødt til at være en modsætning til de succesriges succes, for at de succesrige kan forstå deres situation som udtryk for succes. Fuldstændigt på samme måde var selve herren, skaberen af denne jord, nødt til at skabe verden, for at have noget at herske over og spejle sin storhed i. Hvis ikke vinderne havde taberne at henvise til, havde de ikke den modsætning til sig selv, der skal til for at kunne beskrive sig selv som vinder.

Som en tidligere socialminister af borgerlig observans har beskrevet så ufrivilligt ærligt, så er taberne nødt til at have det af helvede til, for ellers ved ingen jo, hvad det drejer sig om her i det moderne Danmark. Hvad hun⁵ mente, var at vi var nødt til at opleve og se, hvordan det for nogle kunne være et problem at holde skinnet på næsen, for ellers var kampen for overlevelse jo afblæst, og det kan man jo ikke have, for det var selve meningen med tilværelsen i den daværende socialministers fattige forstand.

Selvforståelsen og den identitet, der ligger i at være arbejdsløs i det moderne samfund, er måske det største problem for den arbejdsløse, men der er også nogle økonomiske ulemper i at være det.

Samfundet er opsat på, at gøre det meget lidt attraktivt i økonomisk forstand at være arbejdsløs.

Det, at det i større stil kunne komme til at fremstå attraktivt og måske lige frem konstruktivt at være (løn)arbejdsfri, det ville anfægte det præstationsfikserede og vækstmaniske samfunds værdibegreber. Derfor er de arbejdsfries direkte tildeling af samfundets overflod begrænset⁶.

Lønarbejdet er desuden en væsentlig forudsætning for at opnå frynsegoder og mulighederne for sort indkomst. Også her er de arbejdsfrie de mindst privilegerede. Der findes ikke officielle og pålidelige tal for den ulovlige sorte økonomi, men den er langt større end de kommercielle medier og de professionelle meningsdannere nogen sinde har villet have frem. Alt i alt ville det kunne dokumenteres, at de arbejdsløse er relativt hårdere ramt i økonomisk forstand, end det generelt fremgår af realitetens italesættelse, den italesatte realitet. Men det kræver ressourcer at dokumentere det på en måde, som kan indgå forpligtende i den sociale selvbeskrivelse.

Politikerne

For politikerne er arbejdsløsheden et komplekst problem, men også en sovepude.

Politikerne burde orientere sig omkring hele samfundets komplekse fokusering på lønarbejdsinstitutionen og arbejdsløsheden. Men deres opmærksomhed er centreret om markedsfundamentalismens plus lidt keynesiansk moral, som alt sammen kan dækkes ind under illusionen

re. Et tal uden præmisser er ubrugeligt, et tal med mange rigtige præmisser kan være ekstremt forkert og det rigtige tal med hensyn til alle faktorer indregnet en utopi.

⁵ Inger Støjberg er moderne liberalist, noget der nærmer sig "skabssocialdarwinist"!

⁶ Det er da også et rimeligt krav, at man må yde for at nyde, og at betragte store dele af den reelle produktion som en sur pligt alle, som kan, bør yde sit til. Det er slet ikke det, der er pointen i dette lille essay. Pointen er, at de mange ikke engang har mulighed for at yde, hvad de nyder, og at pligten hænger som en meningsløs løftet pegefinger over hovedet.

om det overordnede mål for udvikling, nemlig den økonomiske vækst, markedets produktion af varer og ydelser samt forbruget af dem.

Det politiske system er reelt og ideologisk styret af dualiteten i lønarbejdsinstitutionen med dens to sider, dvs. arbejdstagersiden og arbejdsgiversiden. Hele det politiske system er gen-nemsyret af ”vækstreligionen”, hvorfor det er ude af stand til at distancere sig fra de destruktive sider ved jagten på økonomisk vækst og fuld beskæftigelse. Man sover derfor trygt på forestillingen om at fuldtidsbeskæftigelse til alle, dvs. lønarbejde til alle er løsningen på alle problemer.

Opblødningen af den ensidige forestilling om succes og problemstillinger

Med denne lille række af perspektiver på lønarbejdet kan man se, at den overordnede rationalitet mangler i relation til lønarbejdet. Det moderne samfund har ikke én overordnet fornuft, men menneskeheden og det sociale, som lever ved den altomfattende globaliserede kommunikation, er dog i stand til at orientere sig ud fra en distinktion mellem det sociale og dets omverden, med alle dens forudsætninger for menneskets tilværelse.

Hvis man skulle tale om en mere sand overordnet social rationalitet, så måtte den handle om netop det sociale og dets mulighedsbetingelser, der ligger både i det sociale selv og dets omverden af mere eller mindre naturlige livsbetingelser. Den overordnede sociale rationalitet skulle således handle om det sociales evne til at tage vare på sig selv og sine egne forudsætninger. Som det er nu, har den snævert økonomiske vækst overtaget positionen som målet for den overordnede mening. Dvs. den formålsmæssighed, der udmærker økonomien som en delrationalitet blandt andre, har fået held med at sætte billedet på den overordnede rationalitet og formålsmæssighed.

Der er andre delrationaliteter, der forsøger at gøre økonomien rangen stridig. Det er så her, man må spørge, om nogle af de delrationaliteter, der udmærker det moderne samfund, om de går rent op i en overordnet rationalitet. Svaret er negativt, netop fordi ethvert forsøg på at definere det sociales overordnede rationalitet ville falde som et forsøg blandt andre i det sociale. Den overordnede refleksion (som konkret selv kun er en refleksion af det sociale i det sociale) over delrationaliteternes betydning sandsynliggør, at de selvstændige problemstillinger truer med at give menneskeheden nogle problemer, der slet ikke kan forstås alene i kraft af de løse-revede økonomiske, juridiske, politiske, organisatorisk rationaliteter, som hver for sig har tilbøjelighed til at gøre krav på det hele, der hvor de bliver ophøjet til ideologi, kosmologi.

Men en nøgle til forståelsen af den påtrængende sociale paradoksi ligger i fokuseringen på den rigiditet og ensidighed, hvormed den økonomiske vækst er blevet ophøjet til selve målet for udvikling og mening. For det ser ud til, at den hastighed, hvormed mennesket truer med at smadre mange af sine egne mulighedsbetingelser, er koblet nøje op på netop den hastighed, som den økonomiske vækst har. Og nøglen til opløsningen af den problematik ligger således i opløsningen af ensidigheden i dyrkelsen af de økonomiske vækstidealer, herunder præstationsprincippet og idealet om fuld beskæftigelse.

Arbejdsløshedsproblematikken er central i forhold til dette paradoks. Opblødningen i rigiditeten i den truende adfærd kan tage udgangspunkt i en opløsning af problematikken omkring

beskæftigelsessituationen. Frem for at dyrke de alt for rigide og på mange måder destruktive præstationsidealer, så kan man gå over til at minimere det destruktive, begrænse produktionen til det nødvendige og det konstruktive og ikke mindst reservere de borgerlige rettigheder og friheder til de uskadelige, selv bærende, unødvendige og ligefrem overflødige sider af tilværelsen, altså reservere friheden til overskuddet, hornet af overflødige mennesker i frihed fra arbejde og fremmed formålmæssighed. Potentialer er langt større end man er klar over, hvilket indikeres indirekte af mængden af ressourcer, der bruges på at opdrage barnet til at fortrænge evnen til at leve med evnen til at gøre sig nyttig på et arbejdsmarked, der er blevet krumtappen i det moderne samfunds potentielle selvdestruktion.

Nøglen til løsningen på de overordnede problemer, der skyldes væksten i omfanget af menneskets indflydelse på sine naturlige og unaturlige mulighedsbetingelser, ligger altså i en delvis opløsning af arbejdsløshedsproblemet, frem for udelukkende at satse på væksten og beskæftigelsen i et mere eller mindre paradoksalt og mislykket projekt, der sigter på at få råd til at løse de problemer, som netop skyldes jagten på den økonomiske vækst. Tingene bider sig selv i halen. Dyret åbenbarer sig for sig selv, men alligevel ikke rigtigt.

Arbejdsløsheden er altså et problem der delvis kan løses. Levetiden kan fremmes, arbejdet minimeres og fordeles som løsning på de problemer, vækstmanien skaber.

Det er dybt paradoksalt, at menneskeheden tilsyneladende truer med at smadre det for sig selv som følge af et mislykket forsøg på at overleve i økonomisk forstand. Det er denne paradoksi, vor tids største tabu, som en ændret arbejdsetik kan være med til at opløse. Det har den herskende orden en dybt funderet fornemmelse for, hvorfor løsningen, de bevidst arbejdsskys glade budskab fører en tilværelse som dæmoniseret og tabuiseret i den herskende ordens italesatte realitet.

Miljøproblemer, menneskets mere oprindelige og naturlige men nu svigtende forplantningsevne, naturens forarmelse, klimaproblemerne og de økonomiske og sociale konsekvenser af vor egen utilsigtede indflydelse på vore livsbetingelser, manifesterer sig i øjeblikket i et tempo og et omfang, der ikke kan undgå at hive illusionen om den evige økonomiske væksts velsignelser bort for øjnene af os, om det så skal ske med døden, som resultatet af den idiotiske jagt på de selvnegerende kriterier for succes. Uanset hvor mange penge det tilsyneladende kan betale sig for den herskende orden at kaste efter de foretrukne fremtidsprofeter, Henrik Svensmark og Bjørn Lomborg, ja så er der en verden af realiteter og mulighedsbetingelser, som hverken kan tales bort eller erstattes med bekvemt snik snak, talmagi eller anden form for økonomisk hokus pokus.

Det overflødige og destruktive lønarbejde må defineres, afgrænses og elimineres, fuldstændigt lige som det onde er sat i verden for at blive udryddet af de gode. Beskrivelsen af relationen mellem det skadelige og konstruktive i arbejdsprocesserne kan ikke overlades til arbejdsmarkedets parter og de politikere, som har deponeret deres vilje i det pengeøkonomiske system. Det handler nemlig ikke om, hvad der er lønsomt eller ej på det fri markeds betingelser. Hverken den traditionelle venstrefløj på arbejdstagersiden, med deres arbejdsværditeori og deri funderede metafysiske billede på sig selv som de sande og endnu ikke fremmedgjorte skabere, eller arbejdsgiversiden, med deres lige så vækstoffikserede værdibegreb/profitmotiv, ser grænserne i gyldigheden af den rationalitet, der knytter sig til lønarbejdet og det økonomiske sy-

stem. De ser kun nyttigheden, og er i praksis blinde for de kvaliteter og værdier, der falder uden for den rationalitet, der udmærker (løn)arbejdsprocessen.

At Marxisterne så har en forståelse for hvor lortet, lortearbejdet kan være, ud fra deres ide om den oprindelige ikke fremmedgjorte arbejdsproces, det har historisk ikke fået hverken nutidens eller fortidens venstreorienterede til for alvor at sætte grænser for den mening, der ligger i at arbejde, i det at gøre sig nyttig. Arbejderen, der selv planlægger og udfører sit arbejde, orienterer sig stadig nyttigt. Og selve nyttigheden har mistet sin mening, der hvor produktionen skaber mangel og der hvor den ikke er nyttig i anden betydning, end den der handler om at lade den troende forblive i troen på nyttigheden.

Der må indføres en kvalificeret distinktion mellem den konstruktive og den destruktive del af lønarbejdet og mellem den nødvendige og den unødvendige del af produktionen på en måde, som går uden om vækstøkonomien med dens selvdestruktive kriterier for mening og succes. Med andre ord, så må den herskende vækstreligion vige og give plads til andre definitioner på konstruktiv værdifuld aktivitet, end de pengeøkonomiske, hvor alt, hvad der kan betale sig, pr. definition er legitimeret, uanset hvor fundamentalt destruktiv aktivitet der er tale om i andre perspektiver end de pengeøkonomiske.

Definitionen af de destruktive aspekter ved den nuværende økonomiske aktivitet må ske i det videnskabelige system og de mere sande demokratiske sammenhænge, altså helt uden om de kommercielle interesser. Som det er nu, har de kommercielle medier med deres markedsfundamentalistiske ideologi kun forplumret tilgangen til det moderne samfunds største paradoks, nemlig det, at man i vækstens og udviklingens hellige navn er i fuld gang med at fjerne sine egne forudsætninger i et misforstået forsøg på at opnå succes i snæver økonomisk forstand. De kommercielle mediers rolle skal bearbejdes, og de mere gyldige kriterier for videnskabelig sandhed skal have lov til at præge beskrivelserne af de problemer, som menneskeheden skaber for sig selv.

Socialvidenskaberne må sammen med naturvidenskaben definere hvilke former for produktion og forbrug der er i overensstemmelse med samfundets naturlige og unaturlige forudsætninger. Definitionen af og distinktionen mellem det, der er konstruktiv og destruktiv aktivitet, må indføres uden om de pengeøkonomiske succeskriterier, og derefter afvejes i forhold til disse kriterier som et sæt af meningskriterier og nødvendighed blandt andre⁷.

Det politiske system må så i en demokratisk diskurs og beslutningsproces afgøre med sig selv, om det moderne samfund er egnet til noget som helst. Det er her, man må bestemme sig for nogle helt andre formelle rammer omkring arbejdsmarkedet. Dvs. alle former for juridisk praksis, administration og skattelovgivning i relation til arbejdsmarkedet og det økonomiske system må sættes i et helt nyt lys.

⁷ Begrebet "økonomisk rationalitet" skal også defineres og afgrænses i den sammenhæng. Det er et større arbejde.

Lortearbejdet skal begrænses til det absolut nødvendige og fordeles demokratisk - Noget tyder på mere lortearbejde og noget på mindre

Det konstruktive, trivielle og nødvendige arbejde skal defineres. Definitionen af det nødvendige og trivielle arbejde sker uden om markedsmekanismerne, men det kan fordeles med markedsmekanismerne og det demokratiske system. Det er nemlig kun i forhold til det nødvendige og konstruktive men trivielle arbejde, at man kan tale om borgerlig pligt til at deltage. Her kan man tale om lige demokratisk pligt, ud fra en overordnet nødvendighed.

Når de destruktive former for aktivitet er ophørt med at lægge beslag på borgerens tid, dvs. når den selvdestruktive vækstmani og markedsfundamentalismen har mistet sin nuværende status, så er der mere tid til andre ikke økonomiske aktiviteter. Spørgsmålet er, hvor meget overskud af tid der da vil være.

Det moderne samfund er i dag primært optaget af billedet på produktion i økonomisk forstand. Alligevel er der gennemsnitligt på helårsplan 865 000 danskere på overførselsindkomst i den arbejdsdygtige alder (fra 18 til 66 år). Hvor mange der er beskæftiget med at administrere arbejdsløsheden og bekæmpe den direkte og indirekte, det er der ikke tilgængelige statistikker over. Det ønsker man ikke at få dokumenteret i det politiske system eller andre steder inden for det offentlige og private arbejdsmarked. Måske er det ikke urealistisk at antage, at administrationen, fordelingen og bekæmpelsen af arbejdsløsheden beslaglægger lige så mange ressourcer, som de arbejdsløse får stillet til rådighed, dvs. hvad der svarer til det, de ca. 865 000 får tildelt i overførsel. Store dele af uddannelsessektoren, reklameindustrien, de kommercielle medier, finanssektoren og infrastrukturen kan regnes inder under de sider af erhvervslivet, som udelukkende er sat i verden for at dyrke erhvervsaktiviteten for aktivitetens skyld. Pseudoproduktionen er gigantisk.

Hvis det moderne samfund indrømmer over for sig selv, at meningen i livet ikke er fast arbejde, dvs. hvis man indrømmer, at det ikke giver mening, at arbejde udelukkende for at arbejde, ja så kan det med sindsro nedlægge de aktiviteter, der centrerer sig om at arbejde på at afskaffe arbejdsløsheden. Den reelle arbejdsløshed, dvs. overskuddet af arbejdskraft, dvs. det antal, man ville have uden for det private og offentlige arbejdsmarked til at tage sig af de trivielle men nødvendige opgaver, ville være gigantisk⁸.

Hvor man nu taler om, at skattetrykket gør det utiltrækkende for toppen af samfundet at tjene den sidste krone, så er det at vende tingene noget på hovedet, for de fleste mennesker er netop tvunget til at arbejde og tjene mere, end der er brug for, på grund af skattetrykket. Skattesystemet er lavet således, at borgeren pålægges at betale skat før denne har tjent, hvad der skal til for at dække sit eget behov. Bundfradraget skulle minimum op på ca. 70.000 kr.⁹ om året, før den enkelte borger havde dækket sit eget behov¹⁰. Folk som i dag ville være selvforsørgende, hvis bundfradraget var bare 30 000 kr. højere, oplever, at blive gjort til klient, bi-standsklient, dagpengemodtager eller andet, selv om vedkommende for længst var selvforsør-

⁸ Al snakken om ældrebyrden er sat i verden for at dække over dette forhold.

⁹ Der er tale om et beløb, som ligger tæt på den gennemsnitlige indtægt verdensborgeren har i dag, anno 2009.

¹⁰ Den offentlige sektor behøver heller ikke være nær så stor, som den er. Mange former for service er unødigt formelle og ville være helt overflødige i et samfund, hvor de uformelle og medmenneskelige relationer igen overtog omsorgen.

gende, hvis det offentlige altså ikke tog med den ene hånd, hvad det gav tilbage med den anden. Bureaukratiet og de overflødige omfordelinger er gigantiske af samme årsag.

Rigtigt meget af det, der i øjeblikket laves i offentligt skattefinansieret regi, det kunne meget vel føres tilbage til en lovliggjort og legitim pengeløs økonomi. Historisk set, er det ikke længe siden, at gamle mennesker og andre ikke 100 % arbejdsdygtige, indgik i husholdningen. Det var den gang, hvor husholdningen var selve økonomien, den store sorte økonomi, funderet i lokalmiljøet, bekræftet af og konstituerende for de kulturelle forskelle, som i dag er forsvundet.

Som det er nu knytter prestigen sig til de højeste indkomster, uanset hvad borgeren modtager sin løn eller betaling for. Aktiviteten for aktivitetens skyld og produktionen for produktionens skyld lønnes på det private arbejdsmarked og i det skattefinansierede system. Fordi væksten fremstår som et mål i sig selv, er der ikke grænser for, hvad man gør for at blive efterspurgt på det private arbejdsmarked eller for at gøre sig uundværlig i det offentlige.

Efterspørgslen på efterspørgsel er således større end nogen anden form for efterspørgsel. Ens værdi kan simpelt hen ikke komme for højt op, også selv om den bygger på "falsk efterspørgsel, billedet på efterspørgsel".

De såkaldte omsætningsfremmende omkostninger, reklameindustrien, de kommercielle medier, ideologiske højborges af liberal og kommerciel observans, kort sagt hele det finansielle system, og det private arbejdsmarked er sovset ind i selvpromoverende og slemt overflødig aktivitet, der alt sammen kun handler om påskud for at skrive fakturaer ud, sætte andre i gæld og kræve løn udbetalt. De ressourcer, der bruges på markedsføring, er gigantiske, spildte og overflødige midler, i en tid hvor internettet og de kæmpe store søgemaskiner i princippet har gjort alle budskaber tilgængelige for alle helt uanset tid og sted. Kommunikationen behøver slet ikke være så kommerciel.

Der er med andre ord et kæmpe potentiale for at få afskaffet alle mulige og umulige former for pseudoaktivitet og forsøg på at sætte sin omverden i gæld.

Men der er også tegn på, at vi i fremtiden kommer til at arbejde mere med at producere reelle varer.

Store dele af den reelle vareproduktion er flyttet fra de gamle industrilande til de fremstormende økonomier i Asien over de sidste 30 år. Dvs. lande som Kina og Indien har med sine mere end 2 milliarder mennesker overtaget hovedparten af de trivielle og arbejdstunge former for produktion af netop de varer og ydelser, som de gamle vestlige industrilande forbruger. Der er tale om en ekstremt ressourcekrævende måde at fordele arbejdsbyrderne på. Transport af råvarer og produkter og forbruget af de absolut begrænsede ressourcer er uholdbart stort på grund af den globale arbejdsfordeling.

Arbejdsdelingen kan kun lade sig gøre på den måde, fordi de gamle industrilande har haft held med at satse på værdien af sine valutaer i forlængelse af den førte monetaristiske økonomiske politik. USA producerer langt mindre end den forbruger, men dollaren er verdens reservevaluta lige som EU og Japan har bygget sin økonomi op om en monetaristisk politik¹¹.

¹¹ Selv om den europæiske union er i krise i øjeblikket, på grund af de skævheder og begrænsninger der ligger i fastkurspolitikken, så overlever den, og flourer på en global arbejdsdeling, som ikke er holdbar i længden af ressource- og miljømæssige grunde. Vi kan med andre ord ikke tillade os, at lade vore varer producere i Kina, men må på et tidspunkt begynde at lave dem selv igen. Det kommer til at kræve arbejde, trivielt og reelt arbejde.

Købekraften i forholdet til Kina og Indien truer dog med at bryde sammen, efter hånden som gælden til disse vækstøkonomier bare vokser og vokser hos de gamle industrilande. Den nuværende finanskrise skyldes i en eller anden grad, at den økonomiske verdensorden begynder at vakle. Tilliden til kapitalværdierne og til det symbolske kommunikationsmedie, pengene, altså valutaerne, den tillid vakler. Måske vil de gamle industrilandes købekraft i forholdet til de vækstøkonomier og de ulande, som leverer vore arbejdsintensive og ressourcekrævende forbrug, falde sammen. Det ville være aldeles retfærdigt og hensigtsmæssigt set ud fra et overordnet stofskifteteoretisk perspektiv.

Det kan diskuteres, hvor stor en del af den danske økonomi der bygger på reel produktion, som det er nu, hvor den f.eks. centrerer sig om at formulere de købestærkes behov i den globale økonomi, dvs. design af de varer og ydelser, man henter fra den anden side af kloden. Der er en udpræget tendens til at forveksle evnen til at definere sin efterspørgsel med produktion. Prisstigningen og den pengeøkonomiske værditilvækst ligger klart nok i ledene før og efter den egentlige produktion, og tilfalder ikke de hårdtarbejdende fabriksarbejdere i fjernøsten. Spørgsmålet er om skabelse af design og mode, og det at distribuere varen (når den måske burde produceres og forbruges samme sted), er udtryk for reel værdi, hensigtsmæssig økonomisk værdi. Det er den i hvert fald ikke "kun", hvorfor den pengeøkonomiske tilvækst ikke dækker entydigt over den værdi/kvalitet. Omsætningen i pengeøkonomisk forstand med den nuværende globale arbejdsdeling mellem de gamle industrinationer og lavtlønsområderne i verden er bedre som mål for den hastighed, hvormed verdenssamfundet forbruger af sine mulighedsbetingelser, end som almengyldigt mål for værditilvækst. Men det kommer ikke til udtryk i det globale bruttoprodukt, dvs. budskabet falder som det diabolske.

Grunden, til at den gamle vestlige verden ikke for længst har mistet sin købekraft i forhold til de fremstormende økonomier, er, at den pengeøkonomiske tilvækst finder sted før og efter den egentlige produktion af varen, dvs. i designleddet og i de led der definerer efterspørgslen, altså der hvor købekraften allerede er.

Når jeg her noget hovskisnovski og selvsikkert fremfører den påstand, at det at skabe mode og design ikke er udtryk for egentlig værdiskabelse, så er det nok også lidt for selvsikkert og hurtigt. Det jeg mener, er heller ikke, at design og modeudformning pr. definition er smagløst, eller forfladigende. Det kunne dog foregå meget anderledes, end det gør, og det kunne være en langt mere udbredt aktivitet netop at udvikle smagen og efterspørgslen. Det, jeg vil argumentere for, er, at det netop er forbrugerens opgave.

Mode og design er udtryk for en slags smagsdannelse, der i nogen grad sker på den måde, at smagen opstår som følge af, at smagen bliver beskrevet som den gode smag, og det på en måde, der fortrænger refleksionen over og tvivlen om smagen med hensyn til om den er god eller dårlig.

Moden er med til at fortrænge opmærksomheden fra det sted i verden, hvor sanseligheden kvalificeres. Når man tænker efter, så er det dybt ironisk, at den prisdannelse, der finder sted på et marked, der af ideologiske grunde er udråbt til at være det kun skal imødekomme den enkeltes smag, er udtryk for en mekanisme, der i den grad former den enkeltes sanser og smag.

Forbrugerne falder i de kategorier, som producenterne sætter op og definerer. Og det er pudsig, at modeskabere og designere som arbejder for de store aktører og producenter på verdensmarkedet faktisk på forhånd kan vide at deres produkter slår an.

Markedets måde at sætte værdi på handler på mange måder om, at skabe billedet på hvad markedet tror markedet efterspørger. Efterspørgslen formes faktisk af billedet på den. Det svarer til, at alle vurderer en vares værdi på, hvad de tror alle andre vurderer den til, hvorfor ingen har en selvstændig holdning til eller vurdering af varen. F.eks. spørger man ind til folks forventninger til, hvad de tror, at andre forventer og mener om et modefænomen. Resultaterne offentliggøres her efter, og mange lader sin betalingsvilje præge af disse undersøgelser, også selv om det måske er resultat af en hændelsesrække, der som det første led, altså forud for undersøgelsen, bestod i et reklamefremstød, hvis gennemslagskraft var forudset som betinget af de påfølgende offentliggjorte opinionsundersøgelser / opinionsmanipuleringer, der eksplicit identificerer det opreklamerede fænomen med det, som folk tror folk kan lide, hvorefter folk rent faktisk som sidste led i kæden betaler en kunstig høj pris for varen, hvis prisfastsættelse lå fast som virksomhedsbeslutning forud for hele forløbet. Forbrugeren skiller sig generelt ikke ud fra det segment af forbrugere, som denne statistisk tilhører, og som smagsdommere, spin-doktorer, reklamefolk, politikere og medier er bekendt med helt ud i statistikkernes sidste decimaler. Enhver borger kan finde sin gennemsnitsværdi i de statistikker, der tegnes op omkring sig. Vaner og stil skifter og klæber sig til nøje definerede statistisk værdier. Varen produceres og prissættes centralt forud for dens manifestation i markedet. Virksomheder er som øer af planøkonomi i markedet. De hævder alle markedets frihed, men i sit stille sind så drømmer de om den magt, der ligger i den perfekte planøkonomi, som de da også udøver i praksis.

Moden er netop kendt som den skiftende smag andre har. Den opstår ikke frit, men skabes af kommercielle kræfter. Den falder fint i forlængelse af det urgamle instinkt, der handler om at mene og dømme, som andre mener og dømmer, uden egentlig at kvalificere dommen og meningen på anden vis, end netop den, at det er, hvad "man" mener og dømmer.

Vi kan ikke undgå at se på os selv ud fra det, som vi tror, at vi ved, at andre mener om os. Dybest set ved vi kun med sikkerhed, at det "at være på" er at være "påvirket" af det, som vi tror, at vi ved, at andre mener om os og alt andet.

Den demokratiske proces, både i det politiske system men også på markedet for andre ydelser, afhænger således af billedet på folkeopinionen, det vi tror, at vi ved, at andre mener om os og alt andet.

Vi slipper først af med den begrundede mistanke om, at billedet på opinionen er manipuleret, den dag det hele går rent op i en og samme beskrivelse, den dag hvor:

- lykken ikke længere kan skelnes fra beskrivelsen af den,
- den gode smag ikke længere kan skelnes fra den italesatte,
- folkeopinionen ikke længere kan skelnes fra opinionsundersøgelserne,
- værdierne kun er prisen, markedet.

Den dag behøver vi ikke bekymre os:

- om folk går mere op i at beskrive sig som lykkelige, end i det at være det,
- om folk går mere op i at leve op til billedet på den gode smag, end på at udvikle den,
- om opinionen svarer til opinionsundersøgelserne, dvs. om der er manipuleret med resultaterne,
- om prisen nu er den rigtige,

for den dag er lykken, den gode smag, den enkeltes holdning og prisen objektivt set den statistiske gennemsnitsværdi, sandheden, identisk med det alle har at orientere sig imod, ligeligt og demokratisk.

Opmærksomheden retter sig mod billedet på lykke, smag, den offentlige mening og prisen "som om" den var den samme for enhver. For ikke at virke "påfaldende", falde igennem, eller at have misforstået noget, retter inertien sig mod billedet på lykke, den gode smag de rigtige meninger og viljen til at betale prisen. Det handler om statistiske, gennemsnitsværdier og objektiv social ligevægt i den ultimative sociale selvbeskrivelse, for det eneste, der går op i den overordnede beskrivelse, det er det målelige, det der kan regnes statistik over. Dette "som om" er ikke noget "som om", og den konstruerede sociale realitet er lige som alt andet.

Når der investeres frit på markedet med videresalg for øje, så investeres der ud fra en overbevisning om kommende efterspørgsel. Investorer kaster sine penge efter, hvad de tror der vil være efterspørgsel på, og ikke nødvendigvis ud fra nogen kvalitetssans eller dybere kvalitativ forestilling om investeringsgenstanden.

Markedsmekanismen har på den måde sin indflydelse. Den er helt reel, og design, mode og reklamer former smag på måder, som er virkelige. Det er ikke grader af virkelighed, der her er tale om, og der er heller ingen tvivl om, at erfaringerne, tilfredsheden med at være med på nodeerne, del af flokken, osv. er kvaliteter, sociale værdier, som er værd at tage med.

Men hvis de ressourcer, der nu bliver brugt på at gøre forbrugernes efterspørgsel forudsigelig, i stedet var blevet brugt til at differentiere og forarbejde opmærksomheden omkring selve de kognitive processer og sanseligheden der hvor sanseligheden så at sige findes! Hvis kommunikationen sigtede på at vende smagen mod smagen, frem for hele tiden at lade "som om" den var ditten og datten!

Hvis de tusindvis af nuværende arbejdsløse kunstnere fik lov til at give deres indspark på markedet for design og mode, så er det ikke sikkert, at der ville gå så mange ressourcer til spilde på at transportere nye kollektioner og forbrugsgoder fra fjernøsten til de gamle industrionationer hvert forår. Kvalitet og holdbarhed, samt differentierede og meget mere mangfoldige former for varer, skabt i nærkontakt med forbrugeren, i nærmiljøet, ville kunne frembringe de kulturforskelle, man i dag må rejse jorden rundt for at finde, hvis de da ikke allerede er gået under for en og samme globale turistkultur.

Andre af vore hovedaktiviteter er skibstransport, vindmøller, produktion af patenter inden for medicin og andet. Meget af det kan vise sig helt overflødigt i fremtiden og meget andet er langt fra at være egentlig produktion.

Det er f.eks. velkendt, at kun de store kapitalkoncentrationer er i stand til at lægge beslag på viden, dvs. benytte sig af den eksklusive ret til tekniske og videnskabelige landvindinger. EU og andre bureaukratisk organiserede indre markeder definerer standarder på alle varer, for at favorisere egne kapitalinteresser. Og det, der har været beskrevet som de gamle industrilandes fremtidige mulighed for at begå sig på markedet, er meget langt fra at være en force for andre end os selv, de privilegerede. Vi er meget mindre skabende, end vi beskriver os selv som, for det, vi satser på, er ikke andet end retten til eksklusivt at udnytte viden, altså retten til at udelukke andre fra at bruge, hvad alle kunne få nytte af.

Videnskabens landvindinger burde set ud fra et almenmenneskeligt hensyn tilfalde alle i samme grad, som de kunne sættes i stand til at beherske den, og det kommer den også hurtigt til, med mindre en organisation eller et firma har afsat store økonomiske ressourcer på netop at

udelukke andre fra at benytte den, altså sådan som de gamle industrilandes koncerner gør konstant ved at købe patenter på, hvad der ellers ikke var deres. Den elektroniske mangevejskommunikation er så effektiv, at stort set enhver viden i princippet kunne komme enhver til gode. I stedet bliver den gjort kostbar, ved at der bliver taget patenter på den.

Helt absurd var der kamp om retten til det menneskelige genom, da de første generelle kort over det blev optegnede, lige som Monsanto køber patenter på den manipulation, man har gennemført med visse planter egenskaber i forhold til deres resistens over for Roundup¹². De nominelle tilvækster, vi ser hos monopolerne på viden, er alt andet end konstruktive for livet på jorden.

Det er velkendt, at videnskabelige beskrivelser, teknologiske landvindinger og naturvidenskabelig grundvidenskab ikke kender grænser, hvis den er opnået og udbredt. Det sande videnssamfund er til alles fordel, og viden er ideelt set ikke noget, der bør konkurreres om at ekskludere andre fra.

Meget af det, der foregår inden for forskningen her til lands, er nok det mest hykleriske, man endnu har set fra de erklærede markedstilhængeres side nogen sinde. Universiteter og forskningsinstitutioner bliver meget direkte knyttet til erhvervslivet, på den måde at man lader erhvervslivet gå ind og præge institutionernes opgaveformuleringer og målsætninger, således at forskningen ender op med at være produktudviklingscentraler for erhvervslivet, som derefter plukker og planter forskere i det offentligt finansierede rum helt efter egne profithensyn og uden restriktioner. Når det færdige produkt så begynder at tage form, så køber virksomheden patentet på det, og lukrerer på det, ved at skrive alle andre i debit på den konto, selv om det dybest set er den danske stat, der har finansieret indholdet i patentet. Det fri marked har virkelig fået sig en medspiller, der vil noget, i den udvikling vi ser. Der er på ingen måde tale om et frit marked længere. Og den videnskab, der beskriver hvor ufrit det frie marked er, den syltes systematisk af de erhvervsinteresser, som sidder på forskningen. Sandhedskriteriet defineres ud fra de realitetsprincipper, den ontologi, der siger, at markedet er samfundet. Ontologi, ideologi og sandhedskriterier smelter sammen i markedsfundamentalisme.

Når de liberale regeringer satser på, at de gamle industrilande skal sejre på viden frem over, så er der langt fra tale om en model, der er til alles fordel, eller udtryk for en udvikling, der bidrager entydigt til fordel for menneskehedens almindelige velstand.

Det danske landbrug, som for 60 år siden var landets primære industri, forbruger flere ressourcer og værdier end det skaber¹³. Vi henter således mere vegetabilsk protein af høj konsumkvalitet i Latinamerika¹⁴, end vi eksportere af animalske proteiner til Japan¹⁵. Havet¹⁶ omkring landet er delvis ødelagt som proteinkilde af landbruget med dets tilførsler af kvælstof og pesticider til vandmiljøet, lige som 60% af vort grundvand er mere eller mindre ødelagt¹⁷.

¹² Meget udbredt plantegift.

¹³ Landbrugets bidrag til landets samlede bruttoprodukt svarer til 1,7 %. Landbruget modtager årligt ca. 26 milliarder kr. i direkte og indirekte former for offentlig støtte. Dette erhverv er altså det tungest subsidierede af alle.

¹⁴ Sojaprotein fra bl.a. Brasilien og Argentina.

¹⁵ Japan er stadig hovedimportør af danske svin. DK producerer årligt over 30 millioner slagtesvin, som æder og skider for mere end 50 millioner mennesker.

¹⁶ Som fridykker er det let at forvisse sig om, hvor begrænset fiskefaunaen er i de indre danske farvande. Hvis en større del af befolkningen dagligt så, hvad det gør for livet i havet, at bunden vender flere gange hvert årti i de indre danske farvande, som følge af iltsvind, og hvis mange flere havde en fornemmelse for omfanget af den

Forbruget af kunstgødning og kemikalier er så intensivt og energikrævende, at snakken om at landbruget skulle kunne være med til at gøre landet uafhængigt af fossile brændsler, skrider til himlen i al sin naivitet. Landbruget kræver langt mere energi, end det giver. Skulle det give mere end det kræver, så ville det være nødt til at lægges om til nogle helt andre produkter og produktionsformer. Dvs. mennesket skulle tilbage i produktionen, der hvor de naturressourcekrævende maskiner har overtaget nu, sammen med den underbetalte arbejdskraft, der strømmer ind fra EU's nye medlemslande i Østeuropa. Der ville på den måde blive brug for mange flere hænder.

Den danske økonomi producerer mangel og er med til at efterlade resten af verden og vore efterkommere med gigantiske miljøproblemer i en situation, hvor vi har vænnet os selv og de nye generationer til et liv i overflod. Denne aktivitet skal og må drosles alvorligt ned, dvs. erstattes af en livsform, der satser og dyrker helt andre succeskriterier end nutidens, hvis der skal være plads til livet i fremtiden.

En meget stor del af de reelt ledige danskere vil i fremtiden blive tvunget til at producere reelle varer igen. Det er umuligt at vurdere, hvor mange det drejer sig om. Men når vi ikke længere kan ernære os ved at definere vore behov og transportere varerne fra Asien til os selv, fordi de fossile brændsler er sluppet op, og fordi det er uansvarligt at bruge så store ressourcer på at slæbe varerne flere gange rundt om jorden, før de bliver brugt op her hos os, så må vi til igen at lave vore egne varer.

Med genopdagelsen af det nødvendige og trivielle arbejde, med genindførelsen af hensynet til det sociale naturlige livsforudsætninger, vil opgaverne og udfordringerne se helt anderledes ud end i dag.

Lønarbejdet og arbejdet i det hele taget skal da være en begrænset og demokratisk fordelt byrde. Resten af livets muligheder og livets frihed må så overlades til en fritid, hvor selve arbejdet ikke længere har patent på mening, og hvor skattesystemet ikke tvinger os til at lave mere, end der er brug for, men netop belønner dem, der holder sig inden for den nødvendige produktion og straffer den skadelige overproduktion og det skadelige overforbrug.

Det politiske system må genopfinde sin magt, dvs. statsmagten og demokratiet må genindtage sin plads i forhold til markedet. Markedet må nødvendigvis depraveres fra dets nuværende tilstand, hvor markedsfundamentalismen hersker, og der må indføres af en anden rangorden mellem marked og stat.

Drømmenes tilbagekomst og følelsen af at "ja, vi ved, vi kan, for det er slet ikke svært" må tilbage, som den første sorte mand i det hvide hus siger. Vi har gjort det svært alt for længe.

biomasse, der går tabt hver gang (den er langt større end den der findes på landjorden i det lille kongerige) så ville man grimmes over dansk landbrug, og stoppe for subsidierne til det med det samme.

¹⁷ Alt efter hvilke grænseværdier man arbejder med. Grundlæggende ved ingen præcist hvilken blanding eller hvilke stoffer der er skyld i at mandens sædkvalitet er faldet med 40% over 30 år, heller ikke hvilken sammenhæng, der evt. er mellem fremmed kemi i landbrugets fødevarerproduktion, forurening af grundvand, andre faktorer og fertiliteten. Det skyldes at ingen behøver at bevise, at noget ikke er giftigt, før de tager fremmed kemi i anvendelse. Afsløringen af den fremmede kemi kommer derfor først med årene, og inden da har fertilitetsklinikkerne tjent ind på karrusellerne hvad vi satte til på gyngerne.

Minimalstaten med maksimaldemokratiet og minimarkedet - Hinsides præstationsprincippet, arbejdet, den alt for udbredte formålsorienterede kalkulerende aktivitet: Der hvor de overflødige er blevet overskudsmennesker og hvor behovet for at gøre sig nyttig er blevet begrænset til det minimale

Den pengeøkonomiske vækst er ikke pr. definition nogen absolut forudsætning for eller noget entydigt mål for det gode i livet.

Derfor er diskussionen for eller imod økonomisk vækst forfejlet, lige som begrebet bæredygtig økonomisk vækst primært er sat i verden for at redde troen.

Den store hvide globale pengeøkonomi hænger sammen på en måde, der slet ikke skelner mellem bæredygtig og ikke bæredygtig vækst, hvor den sorte økonomi har mere farvesans her, sans for det grønne. De nære bytterelationer, evnen til at udnytte de lokale forskelle, bekræfter og forstærker forskelle, kulturelle og naturlige forskelle, hvor den store hvide økonomi nivellerer og udsletter forskelle. Homo economicus orienterer sig globalt, sætter sin købekraft igennem uanset afstande og lokal tilknytning. Omkostningerne, hvad energi, laventropi, og arbejdsevne angår, er gigantiske i forhold til det minimum af affekter, det økonomisk højtflývende segment får ud af sin jagt på de sidste globale kulturelle forskelle, hvorimod de behov, der opstår og tilfredsstilles ud fra sin lokale tilknytning, bekræfter og er kvalitativ forskel. Problemet med de lokale værdier og forskelle er bare, at det ikke er så let at slå politisk mønt af dem i stor skala, de er ikke så abstrakte og uforpligtende som det politiske systems nuværende kontingensformel.

I pengeøkonomisk funktionssystematisk forstand så er vækst nødvendig. Systemet har brug for vækst. Derfor bliver systemet et problem, der hvor ideologien knytter sig til det, og ophører væksten til troens indhold.

Systeminternt figurerer prisen og omsætningen som mål for vækst. Enhver investering, ethvert initiativ, sigter mod vækst. Målet svarer dog ikke til noget. Derfor giver det ikke mening af den grund at betragte den pengeøkonomiske vækst som forudsætningen for et bedre liv eller forhindringen for det.

Det pengeøkonomiske system er ikke det eneste økonomiske system. Og de pengeøkonomiske problemer kunne gøres mindre ved at begrænse pengeøkonomien til fordel for livets økonomi, den store sorte, men urgamle "livets økonomi", som den bl.a. formuleres i entropiloven, der handler om helt andre former for kvalitet.

Problemet er den ideologiske identificering af den pengeøkonomiske vækst med målet for det gode liv. Ideologien bliver på den måde kernen i en nødvendig konflikt, fordi der ikke er plads til den. Vi er tilbage ved den nødvendige ideologikritik og nødvendigheden i den helt store sociale konflikt, fordi ideologien ikke forstår andet end konflikt. Den forlanger at blive bekæmpet, hvor den med sin kosmologi tager patent på meningen. De økonomiske problemstillinger må begrænses til det økonomiske, som ikke er identisk med alle andre problemstillinger eller en absolut forudsætning for løsningen af alle andre problemer. Den økonomiskserede ideologi ser alt ud fra sine realitetsprincipper, der på ingen måde har patent på virkeligheden. Men det er udtryk for en diabolisk indsigt, fremmed for den herskende ordens symbolik.

Den store pengeøkonomi er uøkonomisk i ressourcemæssig og mental forstand, og må derfor begrænses og delvis erstattes af den mindre økonomi, pengeløse eller baseret på kun lokalt omsættelige penge. Den sorte økonomi er livets økonomi, dæmoniseret og forkæret af de troende, de økonomisk højtflyvende, de storsvinende og storforbrugende lovlydige borgere, der i øjeblikket kæmper for deres ret til i den hellige økonomiske væksts navn at smadre livets forudsætninger.

Den store kamp om menneskehedens fortsatte gang på jorden må nødvendigvis rette sig mod overforbruget hos de storforbrugende bedsteborgere, der i deres ideologisk betingede forsøg på at overbevise sig selv om, at de endnu ikke er afgået æstetisk og kognitivt ved døden, truer med at tage de sidste livstegn på jorden med sig i graven. De er den ene side i realitetens konflikt. De er den kommende konflikts ene side og fortjener at blive beskrevet som den store fjende af livet i livet. Vi andre er de gode, de sanseligt og kognitivt differentierede og beskedne. Vi lever ikke for at overleve på markedets betingelser, vi lever ikke for at gøre os nyttige, vi ved, at der dybest set er nok af det hele, og at udfordringen består i at turde lægge en tolkning ind i tilværelsen, som ikke består i at reducere den til formålmæssigheden. Vi er bevidste om, at vi er det store dyr i åbenbaringen, bøddel og offer i processen. Derfor er vi tættere på os selv, end alle de nyttige idioter, der truer med at smadre livet i deres patetiske forsøg på at overleve.

Realitetens konflikt sætter sin egen realitet

Realitetens konflikt er funderet i det realistiske hensyn til samfundets mulighedsbetingelser, hensynet til naturen og dens love, dvs. til noget, der ikke kun er en social konstruktion. Der er en realitet uden for det sociale. Den er hamrende udemokratisk og umoderne. Socialt får den mening ved at blive betegnet som det sociales mulighedsbetingelser. Troen på økonomisk vækst forveksler sit eget mål for succes med muligheden for at træde i stedet for samfundets eksterne mulighedsbetingelser. Herman E. Daly har, som allerede nævnt, beskrevet i så økonomisk rationelle termer som muligt, hvordan kapital ikke kan erstatte det økonomiske systems mulighedsbetingelser, uanset hvor meget man end orienterer sig systeminternt "som om" det var muligt at kompensere for økonomiens indflydelse på sine egne mulighedsbetingelser med kapitalværdi¹⁸. Realitetens konflikt sætter sig som definitionen mellem dem og os, den interne performativt selvbekræftende distinktion, som konflikten lever ved. Konflikten handler også om ideologi. Den er for vores side rettet mod den destruktive vækstideologi. Modstanden må motiveres og drives dels af viden om det destruktive i den herskende orden, dels af et dybere engagement i livet, en vilje til at turde at stå på det nye, tilblivelsen, bekendelsen til det store dyr i åbenbaringen. Men det er ikke en afskaffelse af politik, æstetik, økonomi, jura, sundhed eller opdragelse der er tale om. Engagementet må derfor lære at kende sig selv i de sammenhænge, funktioner, som er og bliver forudsætning for det moderne¹⁹.

¹⁸ Sammenhængen mellem 1) udtrykket "malplaceret konkretisering", som Herman E. Daly har fra A. N. Whitehead, 2) forklaringen af, at en delrationaliteten fejlagtigt figurerer som den sande overordnede rationalitet eller som gående op i den, samt 3) det denne bog fremdrager med sin beskrivelse af relationen mellem funktionssystemernes symbolik, de ideologiserede udgaver af dem og alt det diabolske burde være klar på nuværende. Disse forskellige teoretiske kilder bygger op til forklaringen af, at der absolut er grænser for, hvad der kan ses, når der ses, som der ses i det moderne samfund. Og det falder som en diabolsk indsigt i forhold til den herskende ordens kognitive praksis.

¹⁹ Jeg minder om, at jeg indledningsvis fokuserede på funktionssystemernes bidrag til det moderne samfunds fredelige udgave af sin "succes". Økonomiens symbolik er blevet ideologiseret, hvorved de i forhold til økonomien diabolske værdier er blevet dæmoniseret. Det sidste er der ingen grund til. Det er ideologernes uhensigts-

Definitionerne, omkring hvad der giver mening og hvad der er af mening, vil begynde at centrere sig om nogle helt andre kriterier, når den økonomiske vækst og præstationsidealene har mistet sin position.

Det vegeterende liv kan sammenlignes med det, der ikke er underordnet anden formålsmæssighed end sin egen. Meningen refererer her til det indhold, der er sin egen formålsmæssighed, som på ingen måde betyder egoisme. Det sociale er jo funktionelt differentieret og selvorganiserende nok i forvejen. Problemet er ideologiseringen.

Man kunne tale om en slags "post-nyttighed" eller dagen efter den dag, hvor alt var gået op i ren nyttighed, og hvor man havde opdaget det. Lige præcis den dag mistede den utilitaristiske livsform sig selv på grund af sig selv. Den dag var den ultimative utilitaristiske verdens sammenbrud. Den dag blev verden nemlig synlig for sig selv som en verden fuld af nyttige idioter uden mål med sin nyttighed. Den dag så verden sig selv som den absolut formålsløse formålsmæssighed, den rene ubrugelige form for unyttig nyttighed. I flugten fra grøntsagerne opfandt grøntsagen sig selv som grøntsag. Modet til at hvile lidt mere i sig selv, vegetere, af-finde sig med at målet ikke var andet end det, der blev holdt op, var pludselig tilstede. Bøh! Sagde "de gode" til sig selv, som sit eget store dyr i åbenbaringen. De havde opdaget magien, og turde nu stå ved den, frem for hele tiden at ofre sig for nyttigheden, som om formålet var andet end det de selv holdt op for sig. Dybest set var de jo formålet med det hele, og bestemte også hvor meget de ville ofre sig for det!

Heldigvis tilhører den formålsløse formålsmæssighed altid en aldeles afgrænset form for rationalitet, ved hvilken meningen og formålene lever. På den måde behøver den økonomiske ideologi grundlæggende ikke at være andet end sit eget problem, selv om den, som det er nu, er et problem for sin omverden af natur og samfund, fordi den er sat alt for højt op på piedestalen.

Økonomiens problemer er økonomiens problemer

På trods af den økonomiske rationalitet og hinsides dens ideologisering findes der noget, der kan ses som et problem for økonomien og isoleres til økonomien som et økonomisk problem. De økonomiske problemer er i et vist omfang kun økonomiens problemer. Evnen til at distancere sig fra økonomiens problemer, som det er nu, er måske ikke særlig udviklet. Økonomien fremstår måske som forudsætningen for løsningen af alle problemer, og det er vel at mærke den markedsfundamentalistiske del af den, der spiller førsteviolin her. Men kunsten er altså også at afgrænse økonomiens problemer til økonomiens domæne. Det er den demokratiske (politiske) og videnskabelige udfordring, en kæmpe kognitiv udfordring for det moderne samfund, lige som det er en opgave at reducere økonomien til et funktionssystem blandt andre, frataget sin rolle som ideologi.

Det faktum, at problemer allerede i stor stil defineres uden om pengeøkonomien og det at selv løsningerne på mangelsituationen også kan findes uden om pengeøkonomien, det har af ideologiske grunde svært ved at manifestere sig i det moderne samfunds selvbeskrivelse.

mæssige bidrag. Økonomien skal begrænses til det at være et funktionssystem et blandt andre. Det pengeøkonomiske systems omfang, og dermed de pengeøkonomiske problemer skal begrænses ude fra, og dermed indgrænses til sit domæne, hvor det så i øvrigt skal have lov til virke ved sin egen symbolik. Det er mere funktionelt, end at ophøje den økonomiske vækst til det politiske systems kontingensformel eller til formålet med tilværelsen.

Det, at man kan skelne mellem nødvendig, meningsfuld, overflødig, unødvendig og direkte skadelig økonomisk vækst, det falder ikke inden for rækkevidden af det, man når med sit mål for udvikling, nemlig BNP'et, der som følge af et gigantisk kognitivt svigt er blevet identificeret med meningen selv. Og snakken om bæredygtig grøn vækst er først og fremmest sat i verden for at redde troen på den økonomiske vækst som et objektivt mål for udvikling i sig selv, uanset hvor grænseløst farveblind den store pengeøkonomi er i sig selv.

Det, at der kan være nødvendige opgaver, som ikke er lønsomme i markedsøkonomisk forstand, det falder heller ikke inden for markedsfundamentalisternes meningsunivers. Disse nødvendige opgaver må defineres demokratisk, individuelt og videnskabeligt helt uden om markedet.

Det at livet uden for pengeøkonomien kunne være meget bedre, hvis alt ikke på forhånd var centreret om markedets prisdannelse, konkurrence om udbud og efterspørgsel, den ubegrænsede efterspørgsel efter at være efterspurgt økonomisk, findes der allerede kvalificerede antydninger af, både hos de tvangsaktiverede, men også hos de i anden forstand ekskluderede kreative og livsglade mennesker. De lever et liv, hvor de er indrangeret som tabere og referenceramme i de økonomisk højtflyvende og destruktive medmenneskers selvbeskrivelse, men deres egen erfaring svarer ikke til det billede, der tegnes af dem ud fra de økonomiske succeskriterier. Deres erfaringer er diabolske.

Den formålmæssighed og rationalitet der knytter sig til arbejdsbegrebet, om det så handler om lønnet arbejde eller ej, er i det hele taget ikke synonymt med mening, værdi og livsinhold. Det er slet ikke usandsynligt, at man kunne få et bedre liv ved at lære at overlade flere og større dele af sin levetid til en helt anden form for ikke rationel og formålsoverorienteret livsførelse, end den der knytter sig til arbejdet.

Det kunne f.eks. dreje sig om at indrette livet ud fra forståelsen for, at de bedste tilstande i livet ikke har noget formål uden for sig selv og den sociale ramme det falder i og at forstå det fede i at være aldeles unyttig. Det er her, det rigtige livsoverskud skal findes. I den unyttige overflødig og virkelige overflod af tid til at være. Det moderne vækstfikserede samfund demoniserer talen om det tilstræbelsesværdige i sådanne livsidealer, fordi samfundet er domineret af præstationsprincippet, den formålsløse formålmæssighed.

Den tidslighed og de livsrytmer, der ikke centrerer sig om den optimale allokering af midler og mål i forhold til hinanden, dvs. det liv, der ikke er bestemt af den optimerende funktionalitet, glimrer ved sit fravær. Det mest absurde af det hele er så, at mennesket i sin bestræbelse på at være nyttig ikke kun tenderer mod at underlægge hele livet en form for formålsløs formålmæssighed, men at det også truer med at smadre sit eget grundlag med sin vækstfikserede hyperaktivitet.

Det kunne vel kaldes det ultimativt patetiske overlevelsesforsøg, naturen endnu havde skabt på jorden, hvis det på den måde lykkedes mennesket at smadre livet og sig selv i et forsøg på at overleve i økonomisk forstand. Der kan man for alvor tale om, at en delrationalitet, med sin isolerede og misforståede udgave af sin egen overlevelse som udtrykket for den overordnede mening, har sejret ad helvede til.

Den store selvscenearterende orden lever ved frygten for sig selv og tomheden efter tabet af en bestemt form for overordnet mening. Symbolanalytikernes konstante bestræbelser på at

være med, hvor det sker, falder som massehysteri og angst for at gå bag af den dans, man gør alt for at holde gang i. Som del af en korpsånd kæmper de om at falde i mediernes evigt skiftende epicentre med hver sin udgave af dagens nyhed, og flygter fra alle de problemstillinger, der ikke arbitrært kan tales op og ned, og som i deres perspektiv derfor kun dur til at ødelægge det sære sammenhold om dagsordenen, meningserstatningen, religionserstatningen. De er med deres problemstillinger del af noget meget større, dyret i åbenbaringen, hysterisk formålsløs formålmæssighed som de flygter fra, lige som de flygter fra realitetens konflikt.

At tjeneren erfarer livet som meningsløst uden sin herre, det siger noget om hans erfaring af sig selv og sin plads i livet. At de arbejdsløse føler, at livet er tømt for indhold, det siger måske noget om, at opdragelsen af ham og hende til lønarbejde er lidt for vellykket. For de kunne jo f.eks. finde hinanden uden for arbejdet, elske, befrugte og formere livet helt uden om den forbandet fremmedgørende institution, som lønarbejdet også er.

Som det er nu, så har markedsfundamentalisterne tilsyneladende held med at gøre den menneskelige tilværelse til en forretning. Kærligheden til livet og hinanden tæller ikke rigtigt i markedsfundamentalistisk forstand, før den er blevet til sex eller andet, der kan sælges på markedet. 15 % af den mandlige befolkning betjener sig i et eller andet omfang af prostituerede, og politikerne, især på højrefløj, har svært ved at se det forkerte i det. Hvis den økonomiske omsætning er formålet, ja så ville det jo også være dumt at sætte grænser op for, hvad der må og kan sælges for penge.

Friedmans ide

I kraft af det maksimale demokrati kunne man indføre minimalstaten, et skattesystem, der træder i stedet for bureaukraternes misforståede roller. Vi har ikke brug for forvaltere og bekæmpere af arbejdsløsheden. Vi kunne indføre et skattesystem, der, som Milton Friedman har foreslået, overtager bistandssystemets, a-kassernes, jobcentrenes og hele arsenalet af omfordeleres arbejde. Friedmans ide (en skattemodel som borgerlønsbevægelsen og de ultraliberale tænketanke sjovt nok går ind for) om negativ skat plus (noget som Friedman absolut ikke går ind for) en ekstremt progressiv beskatning af de hyperaktives destruktive og pseudoagtige overproduktion og overforbrug, kunne på en gang minimere overproduktionen og sætte de sparsommelige og hensynsfulde mennesker fri i forhold til vor nuværende formynderiske stat.

De økonomisk højtflyvende, som hænger med røven nedad i social og økologisk forstand, kunne på den måde uden de store bureaukratiske armbevægelser komme ned på jorden i kraft af en enkel og gradvis stigende skat på alt, hvad der overstiger en personlig indtægt på f.eks. mere end 70 000 kr. om året, samtidigt med at de 3 millioner overflødige mennesker fik deres sande livsfylde og selvværd igen.

[Friedmans ide](#) går ud på, at den enkelte borger eksempelvis får et skattefrit beløb udbetalt, uden hensyn til hvem man er, eller om man i øvrigt tjener noget. Ideen kunne kombineres med en progressiv beskatning af alt, hvad der eksempelvis overstiger de 70 000 kr. om året, som borgeren pr. definition har, med f.eks. en ekstra tilskrivning af træk på en halv procent mere for hver 1000 kr. der tjenes. Således ville ingen have privatøkonomisk incitament til at nå over en skattepligtig indkomst på 270 000 kr. Alle andre former for skat fjernes herefter og livet i sin helhed var befriet for en stor del af pengeøkonomien, dvs. overladt til tusk, venne-

tjenester, lokalt defineret og tilfredsstillende behov, ureguleret sort og dermed langt mere resourceøkonomisk husholdning end pengeøkonomien.²⁰

Som det er nu, belønner samfundet de pengeøkonomisk hyperaktive for den iver, hvormed de arbejder på at smadre samfundets forudsætninger, samtidigt med at de overflødige ydmyges med hele hornet af et Kafkask apparat af bureaukrater og kontrolmekanismer, som de skal igennem hver dag, for at overleve som de tabere, vinderne har behov for i deres patetiske selvbeskrivelse.

Et samfund med et minimalt arbejdsmarked, en demokratisk definition af, men markedsmæssig (minimarkedsmæssig) fordeling af det nødvendige arbejde og med et kæmpe overskud af tid og muligheder uden for det pengeøkonomiske systems indflydelse, kunne på den måde indføres med ganske få virkemidler, altså med en meget lille stat funderet i rigtigt meget demokrati.

Det ville være udtryk for det sande ”Oprør fra midten”, altså befordrende for et mere levedygtigt samfund, end det vi kender af i dag.

Den sande elite, overmennesket, socialdarwinisternes skræk

De bevidst arbejdssky har forstået overlevelsens logik. De har forstået problemet: *”Mennesket har det godt, når kampen for overlevelse tegner til succes. Men den sociale kamp for overlevelse er det eneste, der for alvor truer de socialiserede. Artens succes med at overleve er nu så overvældende, at den er truet af sin succes. Kun fordi menneskeheden stadig lever for at overleve, falder sandsynligheden for at overleve fortsat. Ville mennesket leve for noget andet, end det at overleve, ville det slet ikke være noget problem”*.

²⁰ Hvis dette forslag nogen sinde skulle vinde en form for opmærksomhed i det moderne samfund, så ville alle regnedrengene i bureaukratierne, virksomhederne, fagforeningerne osv. fare ud af busken og kaste om sig med tal, der skulle bevise det fantastisk umulige i denne utopi. Herover for kan man i al stilhed fortælle, at verden allerede er utopisk. De mange borgere, som hævder retten til deres faste ejendom, retten til grænseløs berigelse, de er ludfattige. Bønderne skylder 350 milliarder kr. væk, på trods af at de får 70 % af deres gennemsnitlige afkast som offentlige subsidier. Det ville tage dansk landbrug 30 år at afdrage gælden, hvis hele overskuddet gik til afdrag. Ejer disse bønder noget som helst? Mange danske boligejere skylder mere væk i deres huse end de kan sælges for. Forudsætningen for, at de kan betale deres gæld tilbage, er her, at staten fortsat holder renten kunstigt nede, samt priserne på husene kunstigt oppe. Hvilket da også falder i forlængelse af den officielle europæiske udgave af den monetaristiske pengepolitik. De internationale firmaer betaler ikke skat! De flytter deres aktiver og omsætninger rundt i verden, alt efter hvor den beskattes lavest. Det er ikke en gang nogen hemmelighed, men det omtales, som om man ville gøre noget ved det, fra politisk hold. Det vil man ikke, og undskylder det med, at det er umuligt. Det er det ikke, hvorfor systemet, politikere og kommercielle medier, lyver systematisk om det. Det ville forudsætte, at man værdisatte de varer og tjenesteydelser, som de internationale firmaer flytter rundt på, efter skattevæsenets vedtagelser. De internationale selskabers nationale enheder fik da bare pr. diktat lov at betale, hvad man havde sat skatten til fra myndighedernes side. Det vil man ikke af grunde der hænger og flander i luften, som beviset på systemets fundamentale mangel på legitimitet. Mit utopiske forslag er næppe mere utopisk, end den herskende selvbeskrivelse. De internationalt økonomisk højtflyvende sidder på selvbeskrivelsen, og det er lykkedes dem at beskrive deres forbrug som løsningen på de problemer, som de skaber med deres forbrug. Deres regnedreng er det inkarnerede udtryk for deres utopi, intet andet.

De bevidst arbejdssky har derfor besluttet, at de kun vil bidrage til problemet så lidt som muligt.

De bevidst arbejdssky, dvs. dem der har overskud til at se både fordelene ved ledigheden og pligten til at moderere det destruktive forbrug, repræsenterer den sande elite, det man må fæste sit håb til for fremtiden. De tilbagelåenede storforbrugende og storsvinende bedsteborgere, der lever på bekostning af de kommende generationers muligheder, har alt for længe købt løgnen om sig selv og andre. De er ikke løsningen på noget som helst, uanset hvor meget de deltager i lovprisningen af sin egen foretagsomhed.

Fattigdommen på materielle effekter hos de arbejdssky har fremmet og udviklet deres sans for de økonomisk højtflyvendes råddenskab. De ser, lugter, hører, smager og føler dagligt, hvad der sker på landet i byen og i medierne. De ved, at den kommercielle italesættelse af realiteten fører sit helt eget liv, som ikke er befordrende for andet end sig selv. De ved, at udviklingen er sket på bekostning af alles forudsætninger.

Affekterne falder her på nogle kognitive forudsætninger, som de professionelle symbolanalytikere ikke behersker. Socialdarwinismen titter frem som ideologien hos den statsfinansierede liberale tænketank. Markedets realitetsprincip manifesterer sig, når symbolanalytikerne sætter prædikatet ”taber” på nogle til forskel for andre, og det falder som genstand for opmærksomhed, på en underskov af forudsætninger, der kvalificerer budskabets betydning uden for symbolanalytikernes kontrol.

Det kan godt være, at symbolanalytikerne ved, hvad der sælger hos det købedygtige publikum. Men Danmark er for længst så splittet på de succeskriterier, som man hævder højere end noget andet, at det knapt så købedygtige publikum heller ikke ville købe det budskab, som de får, selv om de kunne betale for det.

Betegnelsen ”den rådne banan” dukker dagligt op i forbindelse med tematiseringen af de døende landdistrikter, hvor man er vidne til, hvad bl.a. svinebaronerne gør ved det danske land, nogle af de 60 % af arealet, som er overladt til den statsfinansierede underskudsforretning, dansk landbrug. Hvem er det lige der er rådne bistandsklienter her ude, spørger man i sit stille sind, velvidende at EU-bureaukrater, politikere, bønder, korn og foderstofforeninger, den kemiske industri i hvert fald ikke kan få sig selv til at sige det. Nej man er liberalister, uanset hvor mange subsidier man modtager fra det offentlige til at ødelægge livet på landet med. Alt er vendt på hovedet. Den kommercielt italesatte envejskommunikation falder tematiseret på helt andre kognitive præmisser, end hvad der lever ved symbolanalytikernes egen symbolik. De sanseindtryk, dvs. selve konfliktstoffet, er af en helt anden livsnær karakter ude på landet, end den massemediernes underholdende nyhedsformidlende italesættelse af realiteten lader ane. Realitetens italesættelse er reel nok, det ses og høres klart i det danske landskab, men sættes i skærende kontrast til alt det, de andre sanser fortæller, og som ikke kan tales bort. Der findes ikke et objektivt mål for de kvaliteter, der skinner igennem alt det symbolske. Lugten af gylle taler sit eget inkommensurable sprog.

”Oprøret fra midten”, der blev væk

Der er en grund til, at [”Oprør fra midten”](#) fra 1977, af K. Helveg Petersen, Niels I. Meyer og Villy Sørensen, er den debatbog, som suverænt har nydt størst udbredelse af alle debatbøger på dansk nogen sinde. Den formulerede på forståeligt dansk det moderne samfunds største tabu, nemlig det, at den økonomiske vækst fører til mangel. Det var i al sin enkelhed det, der

gjorde den så omtalt. At den ikke fik nogen særlig betydning, på trods af sin udbredelse, skyldes mange forhold.

Den slog tonen an i det aldeles relevante angreb på den herskende tro, som truer med at overleve sig selv. Den er mere relevant end nogen sinde, lige som den antydede, at de bevidst arbejdssky kan være med til at opløse det moderne samfunds største paradoks.

”Realitetens konflikt” blev allerede formuleret under titlen ”Oprør fra midten”. Min bog skal således forstås som en hyldest til bogen ”Oprøret fra midten”, der blev væk, men som er mere påtrængende end nogen sinde.

Samtidigt skal det med, at den borgerlønsbevægelse, der blev resultatet af ”Oprør fra midten”, og som er her endnu, at den har misforstået hele pointen, hvis den forestiller sig, at de ledige skulle kunne leve i materielt sus og dus, lige som de velstillede danskere allerede gør. Det er mit indtryk, at borgerlønsbevægelsen både vil puste og have mel i munden på en gang. De gider fornuftigt nok ikke lave mere end højst nødvendigt, men forestiller sig alligevel, at de skal leve på et forbrug, der svarer til det, man har på første klasse i dag . Det hænger slet ikke sammen.